

התיישבות הכותים בשומרון פרק י"ז פסוקים כ"ד-מ"א

בד בבד עם הגליית תושביה הישראלים של ממלכת ישראל, הועברו תושבים מקצות האימפריה האשורית לארץ ישראל בידי ממלכת אשור, ויושבו בשומרון. מדובר בחילופי אוכלוסין יזומים וכפויים, שהחלישו את המוטיבציה של האוכלוסייה למרוד והקלו על השליטה האשורית באזורים אלו.

הפסוקים מספרים על התושבים החדשים שהובאו לשטח ממלכת ישראל. תושבים אלו כונו בפי חז"ל 'הכותים', על שם העיר המרכזית 'כותה', שרבים מהתושבים החדשים הגיעו ממנה.

התושבים הזרים שיושבו בערי השומרון עבדו עבודה זרה ולא עבדו את ה', ולכן ה' שלח בהם את האריות: "... וַיִּשְׁלַח ה' בָּהֶם אֶת הָאֲרִיֹּת וַיְהִי הָרְגִים בָּהֶם" (כ"ה). שליחת האריות היתה אזהרה עבורם להפסיק לעבוד עבודה זרה בארץ ישראל, שמחמת קדושתה אינה סובלת עוברי עבירה (רמב"ן, ויקרא י"ח, כ"ה).

פקידי מלך אשור פנו אל המלך, ותארו את מצוקתם של יושבי שומרון החדשים: "לֹא יָדְעוּ אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח בָּם אֶת הָאֲרִיֹּת וַהֲנֵם מִמֵּיתֵם אוֹתָם כְּאִשֶּׁר אֵינָם יָדְעִים אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ" (כ"ו). הם חזרו פעמיים על אותו ביטוי "מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ", שמבטא את ההנחה שלכל ארץ יש אל, שכל יושבי הארץ חייבים לעבוד אותו. הם הניחו שאם התושבים החדשים יעבדו את ה' אלוהי ארץ ישראל, ויקיימו אורח חיים התואם את משפטו, תיפסק פגיעתם הרעה של האריות. בעקבות פנייתם ציווה מלך אשור לשלוח לארץ את אחד הכוהנים שגלו, כדי שילמד את תושבי שומרון את משפט ה', משפט הארץ. על פי הפסוקים (כ"ט-ל"ג), תושבי שומרון החדשים המשיכו לעבוד את אלוהיהם וגם עבדו את ה': "אֵת ה' הָיוּ יֹרְאִים וְאֵת אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ עֹבְדִים כְּמִשְׁפַּט הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִגְלוּ אוֹתָם מִשָּׁם" (ל"ג).

לאחר שבפסוקים הקודמים דיבר הכתוב על התושבים שהוגלו לארץ ועבדו את אלוהיהם בשילוב עם עבודת ה', עוסקים פסוקים ל"ד-מ' באנשים מבני ישראל שנשארו בשומרון ולא הוגלו ונהגו אף הם כאותם כותים (דעת מקרא) - המשיכו לעבוד עבודה זרה (כפי שתיאר הכתוב באופן מפורט בפסוקים ז'-י"ז) בשילוב עבודת ה'. הפסוקים שבים ומזכירים את הברית בין ה' לישראל, ברית סיני, שבה ה' ציווה לא לעבוד אלוהים אחרים ואף על פי כן המשיכו בדרך זו, ונטמעו בין הכותים היושבים בארץ. נשים לב כי פסוק מ"א חוזר לתאר את הכותים, אשר הוסיפו את עבודת ה' לעבודת הגילולים.

למורה: ערבוב האוכלוסיות טישטש את הזהות האתנית והדתית של האוכלוסיות הקודמות. לימים התגבשה בארץ אוכלוסייה ששבי ציון התעמתו עימה, כאשר שבו ארצה אחרי הצהרת כורש. אוכלוסיה זו מכונה בספרי עזרא ונחמיה "צרי יהודה ובנימין".

הצעת הוראה:

התיישבות הכותיים בשומרון - פסוקים כ"ד-מ"א

1. התיישבות הכותיים בשומרון - פסוקים כ"ד-ל"ג

נסביר לתלמידים שבד בבד עם הגליית ממלכת ישראל לאשור, העביר מלך אשור תושבים מקצות האימפריה האשורית לארץ ישראל והושיב אותם בשומרון כדי למנוע מרידות ולהצליח לשלוט על כל תושבי הממלכה. התושבים שיושבו בשומרון כונו בפי חז"ל 'הכותים' וכיום אנו מכנים אותם 'שומרונים'.

התלמידים יקראו את הפסוקים ויסדרו את האירועים על פי סדר התרחשותם:

- הגויים שהושיבו האשורים בערי השומרון עבדו עבודה זרה ולא עבדו את ה'.
- ה' שלח אריות שפגעו בגויים שישבו בארץ.
- פקידי מלך אשור פנו אל המלך וסיפרו על מצוקתם של יושבי שומרון החדשים.
- לדברי הפקידים, לכל ארץ יש אל, שכל יושבי הארץ חייבים לעבוד אותו. לדבריהם, אם התושבים החדשים יעבדו את ה' אלוהי ארץ ישראל, תיפסק פגיעתם הרעה של האריות.
- מלך אשור ציווה לשלוח לארץ את אחד הכוהנים שגלו, כדי שילמד את תושבי שומרון את משפט ה', משפט הארץ.
- הגויים שהושיבו האשורים בערי השומרון המשיכו לעבוד את אלוהיהם וגם עבדו את ה'.

2. אנשים מישראל שלא גלו - פסוקים ל"ד-מ'

בקריאה ראשונה נראה שממשיכים לדבר על הכותים.

ננסה להבין עם התלמידים: מי האנשים שהכתוב מדבר עליהם?

על פי פסוקים ל"ה-ל"ט: מדובר באנשים שהיו מחויבים לברית עם ה', לשמור חוקיו ומצוותיו.

על פי פסוק ל"ד ופסוק מ': אנשים אלה אינם יראים את ה', אינם מקיימים את מצוות ה' ועושים כמשפטים הראשונים.

דעת מקרא לפסוק ל"ד: "אלה בני ישראל שנשארו לשבת בערי ישראל... ממשיכים לנהוג לפי מנהגיהם הראשונים אינם יראים את ה' ואינם עובדים אותו לבדו כפי שמצווים..."

ישראל הם אלו שהיו מחויבים גם לברית עם ה' וגם עבדו עבודה זרה. לכן אפשר להבין שהפסוקים, מאחר שעסקו בכותים ששילבו עבודה זרה עם עבודת ה', עוסקים באנשים מישראל שנותרו בארץ לאחר הגלות וככל הנראה נטמעו בין הכותים.

3. פסוק מ"א - חוזר לדבר על הכותים ומתאר שוב את השילוב בין עבודה זרה לעבודת ה':

"וַיְהִי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יִרְאִים אֶת ה' וְאֶת פְּסִילֵיהֶם הָיוּ עֹבְדִים
גַּם בְּנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם כְּאִשְׁרֵי עֲשׂוּ אֲבֹתָם הֵם עֹשִׂים עַד הַיּוֹם הַזֶּה."